

Mynt och möjligheter

År 2005 utkom ett nummer av tidskriften *META* med temat »Numismatik mellan historia och arkeologi». Det trefaldiga syftet var att a) presentera något av den samtida nordiska numismatiska forskningen, b) diskutera ämnet numismatik i förhållande till den historiska arkeologi som etablerats i Norden under det senaste decenniet, samt c) väcka debatt kring ämnets förutsättningar i dag och möjligheter i morgon. Både jag som temaredaktör och övriga författare har fått glädjande mycket respons på temanumret. Nu ser jag också med tillfredsställelse en offentlig debatt kring ämnets villkor och framtida möjligheter ta fart. Detta inte minst genom Jon Anders Risvaags två provföreläsningar i samband med sin doktorsdisputation (»Mynt som arkeologisk kildemateriale: praxis samt nye muligheter innen metode og teori» samt »Mellom alle stoler? Numismatikk og de historievitenskapelige disiplinene», Trondheim, november 2006), och senast genom Svein Gullbekks tankeväckande debattinlägg »Numismatikens død eller muligheternes fagfelt» i förra numret av *Fornvännen*.

Varför en diskussion kring numismatiken just nu? Kanske borde vi snarare fråga varför den dröjt så länge. En klimatförändring till explicita teoretiska frågeställningar och kulturhistoriskt mera specifika tolkningar har sedan länge pågått i övrig arkeologisk och historisk forskning, och självfallet berör den även myntforskningen. Både den akademiska och den museala världen har förändrat eller nödgats ompröva sina värderingar och prioriteringar under de senaste decennierna. Detta berör samtliga ämnen och är inte specifikt för numismatiken. Men det är ett ypperligt tillfälle att fundera över om den verksamhet och de målsättningar som finns är de vi vill ha – och om vi använder de rätta verktygen för att komma dit vi önskar. Även detta är en diskussion som gäller många fler ämnen och jag menar därför att den bör föras öppet och gemensamt till gagn för alla parter.

Ja, mycket är gemensamt mellan numismatikens, arkeologins och historieämnets forsk-

ningstraditioner och intressen. Vi delar också våra förutsättningar för forskning med många andra verksamma inom universitet, museum och andra institutioner. Likaså delas många praktiska och ekonomiska villkor av alla som arbetar med föremålsbaserade verksamheter inom museum, forskning och kultur. På olika plan går alltså diskussionen för numismatik och andra områden ihop. Samtidigt är ämnet självständigt med en egen diskurs, material, forskningstradition, metodik och frågeställningar.

Vad som framför allt definierar numismatiken som vetenskap är det specifika källmaterialet, mynten. Den ingångsvinkel man väljer till materialet, forskningssyftet, får ge metoden, och forskarens teoretiska grundsyn inverkar på både forskningssyfte och metod. I detta verkar numismatiska forskare under samma villkor som andra och det är alltså inte där numismatikens själ ligger. Jag menar att det är det specifika källmaterialet och dess mångfacetterade karaktär av ting, text och bild som definierar vetenskapen. Av en numismatiker bör man förvänta sig kunskaper om både den historiska primärkontext där mynten producerades och den sekundära kontext där de deponerades. Av en numismatiker, liksom av andra vetenskapare, bör man också förvänta sig komplexa frågeställningar och tolkningar utöver det deskriptiva.

Mynt ger närmast unika möjligheter att arbeta med föremåls biografier, då det oftast är möjligt att avgöra både var och när de producerats, och när och hur de deponerats. Därtill kommer en mängd andra aspekter såsom produktionsteknik, symbolval, språkformer, kontaktytor, användningsområden och hanteringen av mynten under deras »livstid», då de kanske har förvandlats till smycken eller utsatts för symbolladdad förstörelse. Mynten har också valts ut för deponering av skilda skäl, och omgivits med föreställningar som avspeglas i mytologi och folklöre. Som numismatikens egenart vill jag alltså framhålla myntens mångfasetterade natur: ting, text och bild, samt en kombination av pragmatism (ekonomi) och symbolik, av vardagsliv och

storskalighet. Väsentlig är också deras karaktär av samtidigt historiska och arkeologiska informationskällor. Till skillnad från vad som är vanligt inom den historiska arkeologin kan dock myntens historiska tillkomstkontext och arkeologiska deponeringskontext skilja sig avsevärt i både tid och rum, och det är heller inte alltid som vare sig tillkomst- eller deponeringstid kan definieras som historiska perioder. Numismatiken kan därför inte enkelt definiera in sig i den historiska arkeologin. Resonemanget skulle behöva vidgas, men här räcker det att konstatera att det numismatiska källmaterialet har egna förutställningar och problemställningar och inte enbart kan betraktas som en »diskurs», som Risvaag menat (2006b).

Med detta är dock inte sagt att alla dessa aspekter faktiskt tas till vara i den numismatiska forskningen. Mycket av det imponerande numismatiska arbete som gjorts under flera hundra år (räknat exempelvis från Elias Brenners *Tesaurus* från 1691 vilken räknas som det första nordiska numismatiska vetenskapliga verket), inte minst under mer än 150 års museiverksamhet, har främst syftat till att ordna, sortera, katalogisera och publicera föremålen. Detta är helt i paritet med hur andra föremålskategorier hanterats. Kanske är t.o.m. mynten att betrakta som de närmast arketytiska samlingsobjekt som lade grunden för den arkeologiska/typologiska förståelsen hos C.J. Thomsen, den som introducerade treperiodsystemet inom arkeologin (Trigger 1993, s. 96). Detta arbete har alstrat många detaljerade och grundliga numismatiska verk.

Men ämnet har haft svårt att ta steget vidare från grundforskning och katalogpublicering, och har länge tenderat att ständigt stanna vid ständigt vaga framtidslöften när synteser och tolkningar kommit på tal. Det är här som den aktuella diskussionen om numismatikens villkor och möjligheter har blivit nödvändig. Den omfattande grundforskning som utförts genom åren måste helt enkelt komma till användning inom den allmänna kulturhistoriska forskningen. Som Gullbekk påpekar (2007, s. 115) ligger ansvaret för att *tillgängliggöra* det numismatiska materialet för omvärlden hos de forskare som arbetar med det. Och tillgängliggöra menar jag,

liksom säkert Gullbekk, innebär i nuläget inte främst att publicera ytterligare detaljerade kataloger (även om sådana också fortsatt är meningsfulla i sitt sammanhang) utan att bidra med uttolkningar, synteser och intressanta berättelser. Risvaag tar i en av sina föreläsningar upp ett citat av Martin Carver (1993, s. 13), där denne apropå kulturlager säger: »Without a research purpose, they remain mud». Detta sätter fingret på något av den problematik som är aktuell här: utan ett vidare forskningsyfte och utan uttolkning förblir mynten bara metallstycken.

Detta innebär nu inte att all numismatisk grundforskning plötsligt ska avbrytas. Som med all annan forskning är det väsentligt att känna sitt material och de metoder man kan hantera det med. Men varje forskare har ett ansvar inför ämnet, det allmänna vetandet och inte minst den hand som föder henne att dela sina upptäckter med omvärlden och använda sin kompetens för att förmedla sina kunskaper. Det är också väsentligt för ämnets fortsatta existens att nya frågeställningar, metoder och teoretiska landvinningar kontinuerligt tillförs, prövas och kanske anammas. Att utvidga frågeställningarna, förbättra metoderna, pröva andra synsätt och nyansera diskussionen är en fråga om vilja, inget annat. I väntan på att det formeras ett sådant »teoretiskt fundament» som Gullbekk efterlyser (2007, s. 115) inom numismatiken menar jag att det är helt tillräckligt att börja med att applicera vad som redan grundlagts omkring oss.

Gullbekk (2007, s. 116) tar också upp villkoren för de numismatiska forskarna i Norden och påtalar särskilt att flera av myntkabinetten inte har ledare med fackbakgrund. Jag är inte så säker på att numismatiska kunskaper är vad som bäst kvalificerar en person för ett chefskap, en roll som kräver flera andra kompetenser, men fördjupade fackkunskaper är däremot helt nödvändiga för verksamheten i stort – hur ska man annars kunna besvara inkommande frågor, organisera samlingar och producera utställningar med museets material? Samtidigt är detta ett av de villkor som museerna lever under: ett fåtal personer ska fylla många olika funktioner och vad verksamheten ska prioritera bestäms inte alltid ens i chefens tjänsterum. Det Gullbekk

efterlyser, forskning och forskningsbaserad förmedling, står inte alltid högst på dagordningen – det kan man tycka vad man vill om. Samtidigt tycker jag mig ana en återkomst för forskningen inom museerna, med forskarskolor, FoU-program och liknande. Att få tillfälle att beforska museets material är ju inte bara en avgörande möjlighet för den enskilde tjänstemannen att upprätthålla och vidga sin fackkompetens, utan även något vars resultat museiverksamheten i stort kan utnyttja vidare – en klassisk *win-win situation*.

För både den museibaserade numismatiska forskningen och den universitetsbaserade, som i Sverige och Danmark är skild från museerna, är det väsentligt med arenor för publicering. Även här är den problematik som Gullbekk målar upp gemensam för många. Hur ska numismatiken, den svenska arkeologin, ja, till och med svenskan som vetenskapligt språk, klara den snart kommande omställningen med poängsättning av allt som publiceras enligt internationell och naturvetenskaplig modell? Hur påverkas den inomvetenskapliga eller nationella debatten av kraven på att publicera i främst vissa tidskrifter och alltid hellre på basal engelska än på nyansrik svenska? Den diskussionen kommer att föras av många. Här räcker att konstatera att numismatiken visserligen har ont om »högnivåarenor» i dagsläget, men samtidigt nästan ett överflöd av utarbetade och aktiva tidskrifter som kan förändras med lite ansträngning. Om igen: det handlar om vilja – och om att skriva bra manus, förstås.

Jon Anders Risvaag reducerar numismatiken till en diskurs snarare än en vetenskap i ett av sina föredrag. Gullbekk (2007, s. 116) hävdar att den är och förblir en hjälpvetenskap. Vadan denna norska pessimism? Jag menar tvärtom att förutsättningarna att vara en intressant och självständig forskningsgren i dag är större än någonsin. Må vara att alltför många numismatiker har ägnat sig åt »myntpussande» genom åren, men de har också lämnat oss mycken kunskap som vi kan plocka upp och bygga vidare på. Bara vi själva kan påverka huruvida numismatik ska vara

liktydigt med samlande, eller med typologiserande för att servera arkeologerna (ibland tvivelaktiga) dateringsinstrument på silverbricka – eller med spännande forskning i utrymmet mellan ting, text och bild, mellan historia, konst och arkeologi, mellan fysik och metafysik. Det handlar om att själv ta sig formuleringsprivilegiet framför både granndiscipliner och tidigare forskargenerationer, och själv fylla nya målsättningar med innehåll.

Gullbekk talar om »de förlorade möjligheternas ämne» i bemärkelsen att så mycken grundforskning utförts genom åren av ambitiösa numismatiker men inte kommit till full användning vare sig av dem själva eller av kollegor från andra ämnen. Det finns ingen anledning att se något som förlorat. Låt oss i stället vara tack samma för de stora möjligheter till att använda materialet i modern forskning som föregångarna lämnat oss. Än är slaget knappast förlorat.

Referenser

- Brenner, E., 1972 [1691]. *Thesaurus Nummorum Sveo-Gothicorum. Thet är En Skatt af Swenskt Mynt* (faksimiltryck 1972). Stockholm.
- Carver, M.O.H., 1993. *Arguments in Stone. Archaeological Research and the European Town in the First Millennium*. Oxbow Monographs 29. Oxford.
- Gullbekk, S., 2007. Numismatikens död eller muligheternas fagfelt? *Forrvännen* 102.
- Myrberg, N. (red.), 2005. Numismatik mellan historia och arkeologi. *META* 2005:3. Lund.
- Risvaag, J.A., 2006a. *Mynt som arkeologisk kildemateriale: praksis samt nye muligheter innen metode og teori*. Provföreläsning för doktorsgraden, Norges Teknisk-Naturvitenskaplige Universitet, 30/11 2006.
- 2006 b. *Mellom alle stoler? Numismatikk og de historievitenskapelige disiplinene*. Provföreläsning för doktorsgraden, Norges Teknisk-Naturvitenskaplige Universitet, 30/11 2006.
- Trigger, B. 1993. *Arkeologins idéhistoria*. Stockholm.

Nanouschka Myrberg

Numismatiska forskningsgruppen
Institutionen för arkeologi och antikens kultur
Stockholms universitet
SE-106 91 Stockholm
nanouschka.myrberg@ark.su.se